

que el primer historiador del pueblo de los anglos en los primeros compases de la Alta Edad Media.

Xavier Baró i Queralt
Universitat Internacional de Catalunya
xbaro@uic.es
orcid.org/0000-0002-7222-4519

Ernest Belenguer, *Vida i regnat de Pere el Cerimoniós (1319-1387)*, Lleida: Pagès Editors, 2015, 367 pp., ISBN: 978-84-9975-623-3.

El 2015 ha sortit a la llum la més recent obra que presenta la vida i el regnat d'un dels reis medievals més coneguts i estudiats de la Corona d'Aragó. Em refereixo al llibre *Vida i regnat de Pere el Cerimoniós*, publicat per la Pagès Editors. L'autor del llibre, Ernest Belenguer, professor emèrit a la Universitat de Barcelona, ens presenta un treball realitzat al llarg de dos anys, en el qual analitzà diverses perspectives del Cerimoniós, el qual encara suscita molts estudis a la historiografia medieval contemporània. Dividit en una introducció i sis capítols, en els quals observem diversos temes, com ara els primers anys del regnat, els diversos problemes a la fi dels anys quaranta del segle XIV entre els quals fa referència a les Unions (valenciana i aragonesa) i a la Pesta Negra, les guerres envers Gènova i la Corona de Castella, els problemes familiars, entre altres. L'objectiu de Belenguer és que el llibre "serveixi com una síntesi actualitzada de tot allò que fins ara s'ha publicat en articles, congressos i revistes, però mai en una autèntica obra del regnat de Pere el Cerimoniós" (p. 14). A més, el llibre presenta quatre mapes (p. 321-324), a més d'un apèndix bibliogràfic (p. 325-349), el qual no només és ampli, sinó que també fa referència als estudis més tradicionals i als més actualitzats sobre el tema, però tots, això sí, tornats cap a la figura del Cerimoniós, sigui a la perspectiva política, econòmica, social o fins i tot personal d'aquest rei. Al final, el llibre porta encara un índex toponomàstic, el qual facilita al lector les recerques més específiques (p. 351-367).

Començant el llibre, Belenguer fa una contextualització general del regnat del Cerimoniós, subratllant les diverses circumstàncies en les quals va viure, com ara, l'econòmica, la territorial, la política i la financera, i arriba a la conclusió de que en el moment del començament del regnat de Pere el Cerimoniós "la situació global de la Corona d'Aragó no era encara negativa" (p. 38). Això serveix per a introduir al lector al capítol primer, dedicat als primers anys del rei, en el qual

s'observen temes com ara les seves dificultats inicials abans mateix de ser rei (p. 39-44), la seva coronació i el començament del seu regnat (p. 44-54). A continuació, són presentats els problemes amb Gènova (p. 54-55) i el seu primer casament (p. 55-56), fins a arribar a allò que Belenguer anomena com el "succés fonamental dels seus primers anys del regnat" (p. 57), és a dir, la recuperació de la Corona de Mallorca, fet que el Cerimoniós, als començaments del seu regnat, "ja comptava fer-se amb aquells territoris" (p. 60). Així doncs, la narrativa del llibre presenta els principals esdeveniments que van portar a aquesta recuperació territorial, com ara els episodis esdevinguts entre Jaume III i el Cerimoniós, com per exemple les relacions dels reis de Mallorca amb els reis d'Aragó, des de Pere el Gran i Jaume II de Mallorca (p. 58-59). Surten a l'escenari tractats, alguns moments de bones relacions, el desig dels reis de Mallorca en tornar el seu territori independent econòmicament, fins i tot aprofitant les llibertats que tenia dins dels límits de la infeudació (p. 63), fins a arribar el que l'autor anomena "cap a l'esclat del conflicte", precisament el punt 3.3 del llibre, on s'observen les relacions referent a les qüestions del jurament d'infeudació (p. 68), els problemes de Jaume III amb el rei francès (p. 69), l'atac jurídic del Cerimoniós (p. 70) fins la unió de l'illa a la Corona d'Aragó (p. 73-74).

Al capítol segon, crida l'atenció la forma la qual el Cerimoniós actuava davant de les pressions de les unions aragonesa i valenciana. Després de descriure els aspectes més importants de les Unions (p. 85-94), Belenguer dedica les pàgines següents a comentar les distincions, motius i causes de cadascuna, com, per exemple, que la Unió aragonesa no fou la primera en la història del Regne d'Aragó (p. 95). Hem de recalcar també l'atenció posada a figures centrals, com a les actuacions de Bernat de Cabrera i els acords amb Lope de Luna (p. 98-99). Altres assumptes comentats en el segon capítol són els conflictes al Mediterrani occidental a la fi dels anys quaranta del segle XIV i la Pesta Negra. Sobre aquest últim, cal destacar la seqüència de llocs on l'epidèmia va començar: Sardenya, Rosselló, Mallorca, Catalunya, València i Aragó (p. 119). Posteriorment, el que fa és comentar breument cadascú d'aquests casos en les properes pàgines (p. 120-126), dels quals hem de recalcar el cas valencià, al qual fa referència amb estudis dels finals dels anys cinquanta i principis dels setanta del segle passat i, a més, indica que des d'aleshores no s'han avançat (p. 126).

El capítol tercer es presenta com un capítol tornat cap a la guerra, i precisament envers dos territoris: Gènova i la Corona de Castella. El conflicte que va oposar les dues corones peninsulars ibèriques conegut com a Guerra dels dos Peres també fa part d'aquest capítol, el qual és vist per Belenguer com una "època de l'inici d'una inflexió a la baixa del brillant poder de la Corona d'Aragó."

(p. 153). En aquest sentit, pel que fa als antecedents de la guerra, són destacats els problemes familiars presents en les dues corones (p. 154-155), els pactes establerts entre els dos reis el 1352 (p. 155) i els començaments de les acusacions entre els dos Peres mitjançant l'intercanvi de diverses cartes (p. 158-159). A continuació, l'autor comenta sobre les característiques dels conflictes de l'època, representats per cavalcades i setges a prop de les fronteres (p. 161), a més d'indicar un primer moment de treva i la seva ruptura (p. 162), la novetat de la guerra amb el seu trasllat cap a la mar (p. 163), un nou moment de treva (p. 165) i les necessitats d'establir nous pactes per auxiliar a la guerra, per la banda castellana, i qüestions de reparació econòmica, per part de la banda aragonesa (p. 165-166).

El capítol següent, el quart, dedicat als anys 1362-1375, és anomenat per l'autor com "una llarga dècada de colors foscos", dins del qual són tractats temes com ara la Guerra dels dos Peres, la fiscalitat a la Corona d'Aragó i la situació de Sardenya i Castella. Belenguer vol demostrar que aquests anys foren decisius per al Cerimoniós, fins i tot pel que fa al tema de les guerres, ja que el moment en què la principal guerra esdevinguda durant el seu regnat s'acabà. Els problemes de vessants militar i econòmica s'envoltaven a la perspectiva de la Guerra dels dos Peres, fins i tot perquè Pere el Cruel tenia una perspectiva més estable de la guerra i avançava cap als territoris de la Corona d'Aragó (p. 174), els quals depenien exclusivament de les gents dels llocs assetjats (p. 175). Un dels moments que això queda clar al llibre és quan Belenguer comenta sobre la tardança del Cerimoniós en portar la guerra envers Castella, precisament per la dificultat de recaptar diners (p. 183). La fiscalitat als territoris de la Corona d'Aragó també fa part d'aquest capítol, com ara la creació de les generalitats a Catalunya (p. 187) les quals ja existien a València (p. 193). El capítol continua amb els temes de Sardenya i Castella, que van representar "anys ben tèrbols en la vida del rei", i els nivells de fiscalitat a la Corona d'Aragó (municipal, estatal i reial).

En el cinquè capítol, Belenguer alerta sobre la dificultat de reconstruir el període de la última dècada del regnat de Pere el Cerimoniós, i per això intenta ordenar cronològicament els esdeveniments. En primer lloc, comenta sobre l'herència de la guerra envers la Corona de Mallorca, aleshores representada per Elisabeth, la germana de Jaume IV de Mallorca, i el duc d'Anjou, Lluís I d'Anjou. (p. 227-228). L'altre part del capítol és dedicat a l'anàlisi de diversos conflictes, com ara Sicília, Antenes i Neopàtria, a més de la qüestió del Cisma d'Occident. Pel que fa a aquest últim, l'autor demostra la preocupació que el rei Pere tenia pel tema, amb "una indiferència molt positiva" (p. 244). A continuació, es presenta el problema de Sardenya el qual és anomenat al sumari com a "el persistent maldecap sard del Cerimoniós", el qual, de fet, ja es fa present a capítols enrere. Pel que

fa a aquest assumpte, es destaca l'última dona del Cerimoniós, Sibil·la i tot el seu desenvolupament a la cort i les relacions amb els fills del rei (p. 258-263). Els eixos nobiliaris i les ciutats reials són els temes de les properes pàgines, de les quals es destaca la reforma popular realitzada pel Cerimoniós a la ciutat de Barcelona amb l'objectiu d'anar envers els diversos problemes que hi eren a l'època (p. 269).

L'últim capítol comenta sobre diversos temes referents a la situació dels territoris de la monarquia, amb l'objectiu de “emmarcar-lo en les estructures econòmiques, socials, institucionals, culturals i artístiques de l'època” només d'una forma aproximativa (p. 277), com ara les davallades de la població (p. 278), les qüestions comercials, les quals l'autor desenvolupa en algunes pàgines (p. 282-288), i les qüestions financeres (p. 288-292). A partir d'una pregunta central “d'on venia, com estava i cap on anava la societat en els llargs anys del rei Pere?”, Belenguer analitza alguns aspectes del regnat del Cerimoniós, com ara la situació de la noblesa, l'església, el món de la ciutat i les minories marginades, com els jueus e sarraïns. Pel que fa als jueus, destaca que la seva situació anà empitjorant fins al final del segle (p. 303-304), i als sarraïns, en general, foren protegits per la monarquia (p. 307). Un aspecte important i que és subratllat al llibre és la faceta del Cerimoniós com a protector de les arts, principalment perquè aquesta podria “actuar com una imatge plàstica del seu poder” (p. 314). En aquest sentit, Belenguer observa l'arquitectura, les construccions o reformes de tipus civils, la presència del gòtic, entre altres, els quals “obeïen a la seva obsessió per deixar la memòria visual d'una dinastia i del seu propi regnat” (p. 315). Aquestes realitzacions porten Belenguer a emetre la seva opinió, més aviat “una realitat que ningú negarà” sobre el rei: “la seva capacitat de treball al servei d'allò en què ell més creia: la Corona i els seus regnes”, establint-lo com a “precedent d'una altra figura coneguda a tot el món: Felip II de Castella.” (p. 320).

Una última qüestió que s'ha de recalcar sobre aquesta publicació és que Ernest Belenguer sempre intenta veure el regnat del Cerimoniós en un context més ampli, el que ajuda i molt al lector a tenir una idea més general de la posició del mateix dins d'aquell món. A més, hi ha moments específics a la narrativa en la qual l'autor declara la seva opinió sobre l'objecte d'estudi, com ara quan diu que el Cerimoniós no va “mesurar autènticament les seves forces, no adonant-se que, malgrat ser rei, qualsevol home sempre ha de comptar amb les circumstàncies de tota mena que l'envolten” (p. 20), o doncs quan comenta sobre el procés de Jaume III de Mallorca, del qual coses “queden encara per conèixer” (p. 72), o doncs quan indica que alguns temes encara han estat poc treballats, quan comenta sobre la segona Unió aragonesa (p. 98), donant, així doncs, claus per a que els historiadors puguin seguir alguns camins encara no molt estudiats. Així doncs,

l'obra d'Ernest Belenguer pot ser considerada sencera, ja que no només proposa estudiar la vida i regnat del Cerimoniós, sinó també indica nous camins pels quals encara es podria fer noves investigacions.

Luciano José Vianna

Universidade de Pernambuco / campus Petrolina

luciano.jose.vianna@gmail.com

orcid.org/0000-0001-7355-7609

Joanna Bellis, *The Hundred Years War in Literature (1337-1600)*, Cambridge: D. S. Brewer, 2016, 300 pp., ISBN: 978-1-84384-428-0.

Parece que poco se pueda escribir sobre la Guerra de los Cien Años que no se haya escrito ya, no sólo por las monografías más clásicas (Contamine: 1968, Allmand: 1988) o más recientes (Curry: 2003) al respecto sino por la ingente producción de monografías sobre diversos aspectos del conflicto. Sólo en lo que llevamos de siglo hemos visto desde monografías dedicadas a batallas en concreto (Curry: 2000) o a campañas específicas (Gribit: 2016), así como infinidad de artículos académicos especializados y alguna que otra novela histórica superventas.

El libro que nos ocupa, *The Hundred Years War in Literature (1337-1600)*, escrito por Joanna Bellis, viene a contradecir esta sensación: aún queda Guerra de los Cien Años para rato. Y lo que es más importante, acercamientos sugerentes y novedosos al respecto.

The Hundred Years War in Literature (1337-1600) explora dos áreas que pueden parecer muy alejadas: la historia de la guerra y la de la construcción de las identidades lingüísticas. A lo largo de sus trescientas páginas la autora explora las maneras en las que las guerras entre Inglaterra y Francia, que dominaron el panorama internacional de ambos territorios durante doscientos años se relacionan con las emergentes y contradictorias articulaciones del lenguaje nacional y del nacionalismo lingüístico.

Para seguir el hilo de este objetivo, Bellis reúne una gran colección de fuentes documentales que va desde los cronistas contemporáneos a los hechos que, aunque no concibieran el conflicto como un todo (difícilmente pudieron hacerlo cuando la idea de “Guerra de los Cien Años” fue un invento de la historiografía posterior) sí que captaron su importancia, hasta los escritores del siglo XVI, para los cuales estos sucesos conformaban su historia inmediata. Y no sólo se limita a